

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XV: 2017

Nr 21 (518)

Data odczytu: 17.05.2017 r.

Data wydania: 17.05.2017 r.

=====

1066. spotkanie

Łukasz Piasecki

STANISŁAW MICHAŁOWSKI – ZAPOMNIANY PREZYDENT MIASTA GRUDZIĄDZA I BOHATER CZASÓW II WOJNY ŚWIATOWEJ

Stanisław Michałowski, człowiek bardzo zasłużony, bezgranicznie oddany Ojczyźnie (Polsce), wieloletni działacz społeczny oraz samorządowy. Nie pełni nikt lapsusu, kiedy dobitnie powtórzy powyższe słowa, oddając tym samym hołd temu skromnemu i jednocześnie niezwykle wszechstronnemu wzorowi patrioty okresu pierwszej połowy XX wieku. Tej postaci nie można nie upamiętnić. Zasługuje na najwyższe uznanie, i aż dziw bierze, że dotychczas nie posiada w naszym mieście (Grudziądzu) miejsca, w którym można by zapalić skromny znicz, położyć wiązanek kwiatów czy chociażby pogrążyć się na chwilę w zadumie nad Jego dokonaniem...

Stanisław Michałowski urodził się 25 października 1903 roku w miejscowości Kórnik (miasto w województwie wielkopolskim, w powiecie poznańskim, nad Jeziorem Kórnickim), a zmarł tamże 30 września 1984 roku. Był synem niezbyt zamożnego ziemskiego gospodarza, Franciszka oraz Anny z domu Szelażkiewicz. Już od czasów gimnazjalnych (pobierał na tym etapie edukacji nauki w gimnazjum w Kościanie (1913), a następnie w Śremie (1916) obudziła się w nim, zapewne drzemiąca od chwili narodzin, pasja jaką było i pozostało już do końca Jego życia, współdziałanie z innymi, praca dla dobra ogółu, a przede wszystkim dla ukochanej Ojczyzny. Wtedy to wstąpił do Harcerstwa Polskiego (jako członek tajnego skautingu w zaborze pruskim) oraz Towarzystwa Tomasza Zana, a już kilka lat później walczył On najpierw w zwycięskim Powstaniu Wielkopolskim (1918-1919), a następnie z bolszewikami (w tym wypadku podobno odbył „tylko” służbę koszarową) w latach 1919-1921, kiedy Polska, jako odrodzone po 123-letnim okresie zaborów państwo, musiała walczyć o ukształtowanie granic, i jednocześnie powstrzymać pochód komunistów na zachód Europy. W roku 1923 zdał egzamin maturalny w Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, a w 1928 r. ukończył studia prawnicze na Uniwersytecie Poznańskim (Wydział Prawno-Ekonomiczny). W międzyczasie znalazł w sobie natchnienie, aby wspierać osierocone dzieci w Zakładzie dla Chłopców w rodzinnym Kórniku, założonym tam przez znaną hrabiankę, Marię Zamoyską; i równoległe podjąć aktywną działalność w wielu organizacjach młodzieżowych, m.in. : Organizacja Młodzieży Narodowej, Związek Polskiej Młodzieży Demokratycznej, Związek Młodzieży Pracującej „Orle” oraz Związek Młodzieży Polskiej ZET.

Zaraz po ukończeniu studiów prawniczych (w 1928 roku) przeprowadził się do Grudziądza (najprawdopodobniej w 1929 roku), gdzie podjął z zaangażowaniem pracę w Magistracie Miasta na stanowisku Naczelnika Wydziału Opieki Społecznej, i prowadził liczne akcje pomocy dla osób bezrobotnych oraz bezdomnych. Z relacji Jego wnuka, pana Jacka Kowalskiego wiemy, iż z zaangażowaniem pomagał także w resocjalizacji więźniów z Zakładu Karnego, i potrafił spóźnić się do domu na wieczerzę wigilijną, gdyż z takim zapalem oddawał się sprowadzaniu osób z wyrokami na tzw. właściwą drogę. Jak miewał to już wcześniej w swoim zwyczaju, w tym samym mniej więcej czasie, zajął się aktywną działalnością w patriotycznej organizacji Polskiego Związku Zachodniego (w grudziądzkim zarządzie był jego skarbnikiem) oraz prośnacym Związku Związków Zawodowych w Grudziądzu jako jego przewodniczący. Z racji swojej wyrazistości i zaangażowania Prezydent Miasta Grudziądza Józef Włodek oraz Rada Miejska powierzyli mu zaszczytną funkcję Wiceprezydenta, którą piastował od roku 1933 lub (jak podają inne źródła) 24 lutego 1934 r. Musiał On być już wtedy znany ze swojej działalności poza granicami Miasta Grudziądza, ponieważ przez kilka miesięcy roku 1934 pełnił obowiązki wojewody białostockiego (Jego wnuk, pan Jacek Kowalski nie potwierdza tej informacji, chociaż źródła dość jasno wskazują, iż takie stanowisko Jego dziadek pia-

stował), a w latach 1935-1938 oddał się działalności parlamentarnej (był Posłem na Sejm RP). Jego działalność na rzecz interesów Polaków (przede wszystkim w tym czasie grudziądzan), czemu dał wyraz m.in. w artykule „Jutro Grudziądz” (Jego autorstwa) w informatorze Zarządu Miasta Grudziądz, wydanym w roku 1935, w 15. rocznicę powołania polskiego Zarządu Miasta, bardzo nie podobała się lokalnej mniejszości niemieckiej, która na krótko przed wybuchem II wojny światowej, obarczała Go winą za tragiczną śmierć uczestnika niemieckiego wiecu wyborczego w Grudziądzu. W czasie Wojny Obronnej 1939 roku kierował mobilizacją w Grudziądzu, dostosowując administrację państwową dla potrzeb działań militarnych; a po nieudanym oporze wobec wroga, ewakuacją władz miasta. Po wkroczeniu Niemców do Grudziądza 4 IX 1939 roku, Gestapo natychmiast wystawiło za nim list gończy oraz nagrodę za wskazanie miejsca jego pobytu w wysokości 25 tysięcy marek, co spowodowało, iż Stanisław Michałowski musiał uciekać na wschodnie tereny Polski. Tu jego związki z Grudziądziem się urywają, ale...

Stanisław Michałowski dalej działał w interesie Państwa Polskiego, angażując się i walcząc o odzyskanie utraconej ponownie niepodległości. Na przestrzeni lat 1941-1945 stał się wzorem prawdziwego patrioty, najpierw podejmując działalność konspiracyjną w Związku Odbudowy Rzeczypospolitej, potem poprzez pracę w Wydziale Informacji w Biurze Informacji i Propagandy Komendy Głównej Armii Krajowej, pełniąc funkcję sekretarza generalnego Społecznej Organizacji Samoobrony oraz wiceprzewodniczącego Zjednoczenia Demokratycznego w ramach Rady Jedności Narodowej. Walczył w Śródmieściu w czasie Powstania Warszawskiego, a po jego upadku nadal działał w BiP KG AK (z siedzibą w Piotrkowie Trybunalskim) na stanowisku inspektora i oficera ds. specjalnych. 28 marca 1945 roku zostaje aresztowany przez Sowieców, a następnie staje przed sądem w słynnym Procesie Szesnastu, i cudem zostaje uniewinniony. Powrócił do Polski i zamieszkał wraz z rodziną w Poznaniu.

Pracował w Okręgowym Urzędzie Likwidacyjnym w Poznaniu jako inspektor, a następnie wicedyrektor. Jednocześnie wstąpił do Stronnictwa Demokratycznego i reaktywowanego Polskiego Związku Zachodniego. W lipcu 1948 r. został aresztowany przez UB pod zarzutem sabotażu. W styczniu 1950 r. skazano go na 9 lat więzienia. W czerwcu 1952 r. wyszedł na wolność, ale w dalszym ciągu inwigilowało go UB. Ponieważ miał duże trudności ze znalezieniem pracy umysłowej, musiał podjąć pracę robotnika magazynowego w Poznańskim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych. Od 1955 r. do przejścia na emeryturę w 1968 r. pracował w Wojewódzkim Przedsiębiorstwie Geodezyjnym Gospodarki Komunalnej w Poznaniu. Następnie zamieszkał w rodzinnym Kórniku, gdzie prowadził gospodarstwo rolne, a jednocześnie działał w miejscowym Kółku Rolniczym. Udzielał się też w pracy społecznej, m.in. dawał porady prawne rolnikom w procesach o ziemię. W 1980 r. został przewodniczącym Zarządu Gminnego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”.

Pod koniec życia napisał wiele tekstów wspomnieniowych i opracowań historycznych dotyczących udziału w konspiracji, zwłaszcza w organizacji Zachód i Biurze Informacji i Propagandy KG AK. Zmarł 30 września 1984 r., pochowano go w rodzinnym grobie na cmentarzu w Kórniku. Pośmiertnie został odznaczony (1987) londyńskim Krzyżem Armii Krajowej, a w 2004 roku Rada Miasta i Gminy Kórnik nadała jednej z ulic imię Stanisława Michałowskiego.

W 2005 r. w Wielkopolskim Muzeum Walk Niepodległościowych w Poznaniu zaprezentowano wystawę dotyczącą jego losów pt.: *Od Kórnika do Moskwy. Stanisław Michałowski – polityk, społecznik i żołnierz*. Jego wnukiem jest urodzony w Poznaniu Jacek Kowalski (polski poeta i pieśniarz, historyk sztuki oraz tłumacz literatury starofrancuskiej na język polski).

Informacje zaczerpnięte z:

- a) Schoenwald Dawid, *Stanisław Michałowski (1903-1984) – wiceprezydent Grudziądza*, w: *Wpisani w dzieje miasta. Znani i mniej znani ludzie Grudziądza na przestrzeni wieków*. Grudziądz 2016.
- b) [https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanisław_Michałowski_\(polityk\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanisław_Michałowski_(polityk))

CZEŚĆ JEGO PAMIĘCI!!!

STANISŁAW MICHAŁOWSKI
(1903-1984)

Wielkopolskie Muzeum Walk Niepodległościowych w Poznaniu prezentuje na swej kolejnej wystawie życie i działalność Stanisława Michałowskiego (1903-1984), mało znanego Wielkopolanina, ale uczestniczącego w ważnych wydarzeniach naszej najnowszej historii.

Urodził się 25.10.1903 r. w Kórniku, w rodzinie rolnika Franciszka i Anny z d. Szelażkiewicz. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Kórniku podjął naukę w 1913 r. w gimnazjum w Kościanie, od 1916 r. w Śremie. Wstąpił tam do harcerstwa, działał w TTZ, w 1920 r. zgłosił się ochotniczo do wojska. Maturę zdał w 1923 r. w gimnazjum im. Marcinkowskiego w Poznaniu. Krótko był wychowawcą sierot w Zakładzie dla Chłopców założonym przez hrabiankę Marię Zamoyską w Kórniku. W latach 1923-1928 studiował prawo na Uniwersytecie Poznańskim. W tym czasie działał, pełniąc często eksponowane funkcje, w organizacjach młodzieżowych: Organizacji Młodzieży Narodowej, Związku Polskiej Młodzieży Demokratycznej, Związku Młodzieży Pracującej „Orle”, Związku Młodzieży Polskiej ZET i in. Po ukończeniu studiów ożenił się w 1929 r. z Julią Kapczyńską. Pracę zawodową podjął w końcu 1928 r. w Magistracie m. Grudziądza na stanowisku naczelnika Wydziału Opieki Społecznej, gdzie zainicjował szereg akcji pomocy dla

bezrobotnych i bezdomnych. Działal w Polskim Związku Zachodnim, pełniąc m.in. funkcję prezesa Zarządu Miejskiego, wiceprezesa Zarządu Wojewódzkiego, zasiadał także w Radzie Naczelnej PZZ, był również przewodniczącym Związku Związków Zawodowych w Grudziądzu. Od 1933 r. był wiceprezydentem m. Grudziądz, a w latach 1935-1938 posłem na Sejm. Krótko przed wojną miejscowi Niemcy obciążyli go, jako przedstawiciela władz polskich, winą za tragiczną śmierć uczestnika niemieckiego wiecu wyborczego w Grudziądzu.

We wrześniu 1939 r. kierował mobilizacją, a później ewakuacją miasta. Poszukiwany przez Niemców listem gończym udał się razem z rodziną na Kresy. Rodzina powróciła do Poznania, głosząc jego śmierć, a on sam, po zmianie nazwiska na Michał Józefowicz znalazł się w zajętych przez Sowietów Lwowie. Zmieniając wielokrotnie miejsca zamieszkania w rejonie Lwowa uniknął wywózki i dotrwał do wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej w czerwcu 1941 r., przedostał się wówczas do Warszawy i włączył się do działalności konspiracyjnej. Działal początkowo w Związku Odbudowy Rzeczypospolitej, następnie w Biurze Informacji i Propagandy AK, w Wydziale Informacji, referat „P” (inny kryptonim „C”) – walka cywilna, opór społeczny. Pełnił również obowiązki sekretarza generalnego Społecznej Organizacji Samoobrony, a wiosną 1942 r. był współzałożycielem organizacji „Zachód” zajmującej się kontaktami z Polakami przebywającymi na terenie Niemiec oraz organizującej mały, rzadziej duży sabotaż w głębi Rzeszy. W 1944 r. został wiceprzewodniczącym partii Zjednoczenie Demokratyczne, wchodzącej w skład Rady Jedności Narodowej.

W czasie Powstania Warszawskiego wszedł w skład placówki informacyjno-radiowej BIP-u „Anna” działającej na terenie Śródmieścia (przy ul. Marszałkowskiej 62), aż do kapitulacji. Po upadku Powstania wyostał się z Warszawy i nadal pracował w Oddziale VI KG AK w charakterze inspektora i oficera ds. specjalnych z siedzibą w Piotrkowie. Jako członek kierownictwa Zjednoczenia Demokratycznego, wchodzącego w skład Rady Jedności Narodowej został 28.03.1945 r. aresztowany razem z 15 reprezentantami Polskiego Państwa Podziemnego zaproszonych na rozmowy z przedstawicielami Armii Czerwonej. Po blisko trzymiesięcznym pobycie w więzieniu na Łubiance stanął w dniach 20-21.06.1945 r. przed moskiewskim sądem w słynnym „Procesie szesnastu”. Uniewinniony wrócił do kraju w końcu czerwca i zamieszkał z rodziną w Poznaniu. Podjął pracę w Okręgowym Urzędzie Likwidacyjnym w Poznaniu początkowo jako inspektor, później wicedyrektor. Działal w tym czasie w Stronnictwie Demokratycznym i Polskim Związku Zachodnim. W lipcu 1948 r. został, wraz z członkami kierownictwa Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego, aresztowany pod zarzutem sabotażu. Po wielomiesięcznym śledztwie rozpoczął się 12 grudnia 1949 r. proces ośmiu osób z kierownictwa Urzędu Likwidacyjnego, prowadzony w trybie doraźnym. Stanisław Michałowski oskarżony o niedostateczny nadzór nadużycie stanowiska, mimo wątpliwych dowodów i uchybień proceduralnych, skazany został w styczniu 1950 r. na 9 lat więzienia. Na wolność wyszedł przed terminem w czerwcu 1952 r., ale w dalszym cią-

gu interesował się nim Urząd Bezpieczeństwa. Miał więc duże trudności ze znalezieniem pracy umysłowej, podjął więc pracę robotnika magazynowego w Poznańskim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych, a później w 1955 r. dostał się do Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Geodezyjnego Gospodarki Komunalnej, gdzie pracował na różnych stanowiskach aż do przejścia na emeryturę w roku 1968.

Wrócił wówczas na ojcowiznę do Kórnik, uprawiał rolę, był sekretarzem Kółka Rolniczego, pełnił także liczne funkcje społeczne, m.in. udzielał porad prawnych rolnikom w procesach o ziemię, a w 1980 roku został przewodniczącym Zarządu Gminnego NSZZ RI „Solidarność”. Zmarł nagle 30 września 1984 roku i został pochowany w rodzinnym grobie na cmentarzu w Kórniku.

Pod koniec życia Stanisław Michałowski napisał szereg tekstów wspomnieniowych oraz opracowań historycznych dotyczących swojego udziału w konspiracji, zwłaszcza w organizacji „Zachód” i Biurze Informacji i Propagandy AK. Materiały te wykorzystywane były w opracowaniach historyków zajmujących się dziejami polskiej konspiracji w okresie II wojny światowej.

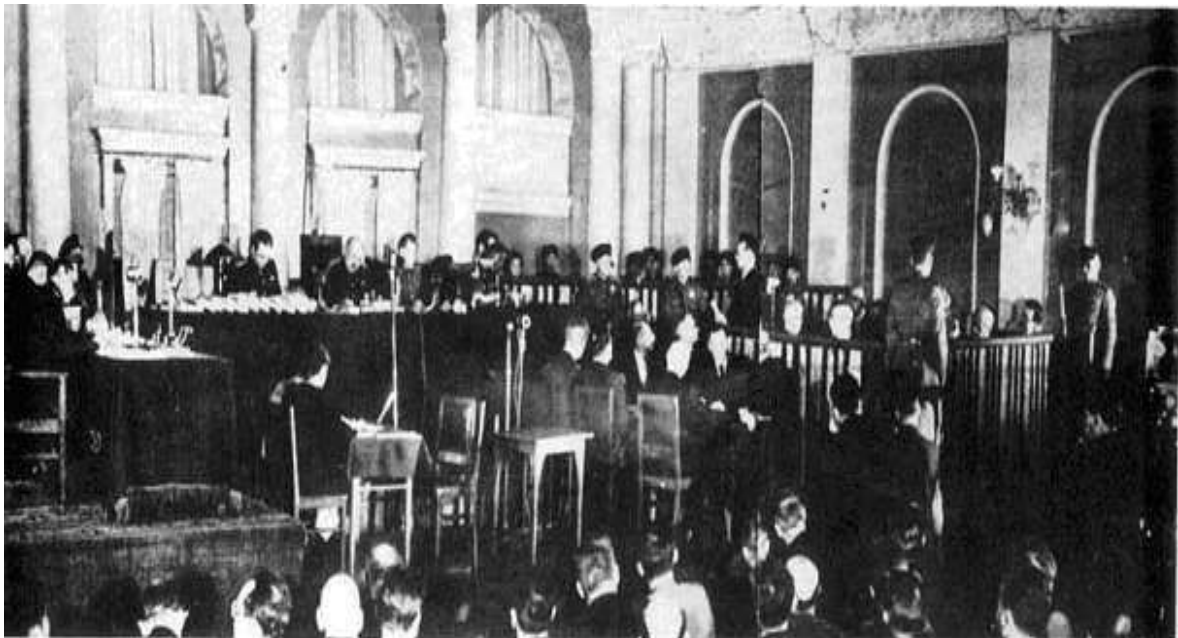
Postać Stanisława Michałowskiego jest powszechnie znana tylko starszym mieszkańcom Kórnik i wąskiemu gronu historyków, choć niedawno w 2004 r. rodzinne miasto nadało jego imię nowej ulicy w Kórniku. Interesujące koleje życia Stanisława Michałowskiego oraz zaangażowanie i uczestnictwo w dramatycznych wydarzeniach naszej najnowszej historii, zwłaszcza udział w „procesie szesnastu”, skłoniły nas do podjęcia próby przybliżenia Wielkopolanom sylwetki tego polityka, społecznika i żołnierza, którego losy zawiodły z Kórnik do Moskwy.

Stanisław Michałowski w Grudziądzu (czwarty od lewej).

Wiceprezydent miasta Grudziądza Stanisław Michałowski

Proces szesnastu był pokazowym procesem politycznym przywódców polskiego państwa podziemnego. Odbył się w dniach od 18 do 21 kwietnia 1945 r. w Moskwie.

Zdjęcia legitymacyjne Stanisława Michałowskiego.

Podziemny znaczek pocztowy upamiętniający St. Michałowskiego z okresu stanu wojennego.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.